

Dades del document

Investigador: Llovera Juncà, Anna

Data de publicació: 2012-05-24

Descripció

(Saint Malo, Bretanya, 4 de setembre de 1768 – París, 4 de juliol de 1848). Escriptor francès.

François René de Chateaubriand nasqué en el si d'una il·lustre família bretona. Últim dels deu fills del matrimoni Chateaubriand, François René passà la infància al castell de Combourg. Aquests anys foren decisius en la formació de la personalitat de l'escriptor, amant de la solitud i de la naturalesa. El caràcter apassionat de la seva germana Lucile, juntament amb el temperament distant del seu pare i la passió de la mare per la diversió, forjaren en el poeta una barreja de sentiments que més tard plasmaria en la seva obra.

Més endavant i un cop finalitzats els estudis als col·legis de Dol, Dinan i Rennes, Chateaubriand s'allistà a la milícia just després de gairebé prendre el camí sacerdotal. Fou subtingent del regiment de Navarra, però en poc temps es traslladà a París, on freqüentà la societat literària de l'època. Disgustat per la Revolució, s'embarcà cap als Estats Units amb la intenció –impulsada pels relats literaris de viatgers i aviat abandonada– de trobar un pas cap al nord. Quan s'assabentà, per un diari, que el monarca francès Lluís XVI havia estat empresonat, decidí retornar al país natal per lluitar amb l'exèrcit reial. Malgrat tot, fou gravement ferit a Thionville, fet que l'obligà a restar apartat de les batalles. Un cop recuperat –val a dir que dues vegades estigué a punt de morir– es traslladà a Londres, on intentà retornar a la lluita, però la situació precària en què es trobava no li ho permeté. Gràcies a l'ajuda d'un compatriota anomenat Pelttier, obtingué una bestreta de diners per a la publicació d'un llibre (*Essai sur les révolutions*, 1797) que no tingué, tanmateix, gaire ressò.

La mort de la seva mare un any més tard el retornà a la fe catòlica, i fou en aquest estat que escrigué *Des beautés poétiques et morales de la religion chrétienne*,

primer esbós de *Le Génie du Christianisme*. Retornà a París amb un passaport fals el 1800, i l'any següent publicà *Atala ou les amours de deux sauvages dans le désert*, que gaudí d'un èxit aclaparador. Aquest fet l'animà a concloure *Le Génie du Christianisme*, obra que sortí publicada el 18 d'abril de 1802 amb el reconeixement del públic i una crítica aferrissada de l'església, que l'inclogué a l'*Index* romà. Bonaparte nombrà Chateaubriand secretari de l'ambaixada de Roma, però l'escriptor aviat renuncià a aquest càrrec. S'embarcà en un viatge cap a Grècia, Palestina, Egipte i Espanya, i publicà *l'Itinéraire de Paris à Jérusalem* (1811), l'epopeia religiosa en prosa *Les martyres* (1809) i l'obra inspirada en Espanya *Les aventures du dernier Abencérage* (1826). François René de Chateaubriand s'allunyà de la política vers el 1830, després d'haver ocupat diversos càrrecs –com el de ministre d'afers estrangers– i d'haver escrit les *Réflexions politiques* (1814) i l'obra *De la monarchie selon la charte* (1816). Els últims anys de la seva vida els passà retirat a l'Abbaye-aux-Bois amb la companyia de Madame Récamier. Fou en aquest període que revisà les *Mémoires d'outre-tombe*, iniciades el 1811 i començades a publicar, traint el disseny de l'autor, el 1848. Chateaubriand fou enterrat, aquell mateix any, al cim d'un illot prop de Saint-Malo, allunyat dels homes en la mort tant com ho estigué durant la vida.

Informació

Chateaubriand fou un dels autors romàntics amb gran ressò a la península Ibèrica, si bé aquest impacte no es produí sempre amb la mateixa intensitat. Així ho corroboren el seguit de traduccions –val a dir que nombroses– que es feren de les obres del vescomte al llarg del segle XIX, així com l'afirmació de l'editor valencià Cabrerizo: “El nombre de Chateaubriand corrió ja desde entonces de boca en boca”. Són nombrosos els estudis i els articles consagrats a l'anàlisi de l'impacte de Chateaubriand en la literatura catalana i espanyola, i tots ells coincideixen a corroborar la importància de l'escriptor francès en la primera meitat del vuit-cents.

Ja el 1801 –el mateix any de la publicació de l'obra en francès– aparegué *Atala* en versió castellana i publicada a París. Dos anys més tard s'edità de nou aquesta narració, aquest cop a València. Fou aquest –el del principi de segle– un període d'auge en les traduccions de l'obra de Chateaubriand. De fet, entre el 1800 i el 1830 (anys precedents a la consolidació del romanticisme espanyol) *Atala*, *René*, *Les aventures du dernier Abencérage* i *Le Génie du Christianisme* foren àmpliament traduïts: la primera (tot i que a partir del 1813 es troben sovint edicions conjuntes de les dues narracions, *Atala* i *René*) compta amb unes vint edicions i un intent, el 1826,

de posar-la en escena a València. L'obra inspirada en el pas de Chateaubriand per Espanya (*Les aventures du dernier Abencérage*) ve avalada per quatre edicions, i *Le Génie du Christianisme*, per dues. Traductors com Torcuato Torio de la Riva –a qui devem la primera edició en espanyol d'*Atala* i de *René* publicats conjuntament a París (1807)– i editors com Cabrerizo, a València, contribuïren a la difusió de l'estètica romàntica a Espanya. Ara bé, no podem pas menystenir el paper que jugava la censura en la difusió d'obres estrangeres. *Atala*, sense anar més lluny, gaudí d'un èxit clamorós arreu d'Europa, però patí els efectes de la censura. Així, escenes eròtiques foren reescrites i elements religiosos poc afins al cristianisme s'eliminaren.

La fama, però, de l'obra de Chateaubriand no es veié reflectida en la premsa de l'època. Poques són les referències conegudes a l'obra del vescomte durant el primer terç del segle XIX, entre les quals es compta la de *El Europeo*. I és que els escrits polítics de Chateaubriand captaven més adeptes dels que aconseguien els textos literaris. És així que s'explica l'augment de traduccions d'obres com *De Buonaparte, de los Borbones y de la necesidad de unirnos a nuestros legítimos príncipes, para establecer la felicidad de la Francia y la de la Europa* (amb dues traduccions el 1814).

Tanmateix, la premsa sí que finalment dedicà pàgines i articles a Chateaubriand, en els quals es defensava el paper del vescomte en la difusió del cristianisme o en l'avenir polític d'Europa. Així ho corroboren diaris com *La Gaceta de Madrid*, la *Revista Española*, el *Semanario Pintoresco* i el *Liceo Valenciano*. Els escrits polítics del vescomte atragueren a poc a poc l'interès de la premsa literària de la península, que subratllà amb més contundència el bon nom literari de Chateaubriand fins al punt d'escriure'n articles encomiàstics: a *El Fénix* Rafael de Carvajal el descriu com un "hermoso sol que camina majestuosamente a su ocaso, derramando sobre el universo ráfagas de oro y púrpura". És, doncs, gràcies a revistes com *La Religión*, *El Fénix* o bé *La Palma* que Chateaubriand i les idees estètiques que defensava s'anaren introduint i estenent per la península Ibèrica.

Més endavant, vers el 1843, s'inicià un nou període en la difusió de l'obra de l'escriptor: començava a València una col·lecció d'obres completes amb *Atala*, *René* i *El Abencerraje* com a primers escrits, i les *Memorias de ultratumba* com a colofó. Aquesta publicació –que es veié replicada per dues reimpressions més de les obres

completes el 1847 i el 1859 respectivament– revifà l'interès envers Chateaubriand, que morí el 1848 en ple apogeu literari a Espanya.

A partir del 1860 hi ha discrepàncies sobre la influència i la recepció del vescomte de Chateaubriand a la península. D'una banda, Allison Peers parla d'un declivi –ja des del 1854– de les traduccions del francès, però, de l'altra, Núñez de Arenas afirma que, tot i el descens en nombre, s'aprecia una continuïtat en la lectura i la publicació dels escrits de Chateaubriand. Així, Núñez de Arenas presenta una llista de traduccions més tardanes entre la qual són remarcables les quatre edicions de *Les Martyrs*, les set d'*Atala* i també les quatre de *Le Génie du Christianisme*.

Una obra que, per les característiques intrínseques, mereix una especial atenció és sens dubte les *Mémoires d'outre-tombe*. Tot i que Chateaubriand pretenia publicar aquesta autobiografia pòstumament, no es respectà la voluntat de l'autor. L'expectació envers aquesta obra era gran, i gran fou també la decepció d'alguns lectors en trobar pàgines amb acusacions personals de l'escriptor que reflectien la vanitat que el caracteritzava. Tanmateix, les traduccions que se'n féu a casa nostra avalen la bona recepció del text –que no desmereix el conjunt de l'obra del vescomte gràcies a l'acurada forma i el bon ús de la paraula. Concretament, les *Mémoires d'outre-tombe* compten amb sis edicions, a banda de les tres publicades dins les obres completes, entre els anys 1848 i 1855.

Quant a l'empremta que deixà el vescomte de Chateaubriand a casa nostra, paga la pena esmentar el "Roudor de Llobregat" de Joaquim Rubió i Ors, on es pot traçar l'eco d'*Atala*. També cal centrar l'atenció en Jacint Verdaguer. *El Colom* (1867) del poeta català té reminiscències en *Les Natchez* (1821) de Chateaubriand: el concepte de pàtria que exposa Verdaguer recorda el que defensava el vescomte en aquesta obra, coneguda com "l'epopeia de l'home de la natura". Cal recordar que l'autor francès era de lectura obligada als seminaris durant els anys cinquanta i seixanta del vuit-cents.

Altrament, també es troba la influència de Chateaubriand en autors com Ramon López Soler, Joan Cortada o Estanislau de Kostka Bayo, escriptors tots ells adscrits al corrent romàntic i entre els quals l'obra del vescomte gaudí d'un considerable

renom. Hi ha notícia d'un llibre titulat *Chateaubriand vindicado* (1904), d'Artur Masriera, tot i que no n'hem pogut localitzar cap exemplar. A la resta de la península també es féu visible l'empremta de Chateaubriand en Enrique Gil, Vicent Boix i Juan Arolas, si bé també el poeta francès d'origen hispanocubà José María Heredia manifestà l'eco del vescomte en el poema "Atala" (d'evident reminiscència chateaubriandiana). Per una altra banda i de manera breu, també s'ha esmentat el ressò de Chateaubriand en escriptors com Pastor Díaz o Donoso Cortés.

La presència del vescomte de Chateaubriand a la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès ve avalada per catorze volums de les obres completes en francès presents ja en el catàleg del 1874, als quals se n'hi afegeixen tres més el 1891 (les *Mémoires d'outre-tombe*, l'*Essai sur les révolutions* i *Les Natchez*, que se separa de les narracions *Atala* i *René*). Aquesta forta entrada de les obres de Chateaubriand no deu quedar al marge del propòsit, recollit en el *Bosquejo Histórico* (1889), que des de la Secció de Literatura de la mateixa Biblioteca de l'Ateneu es féu el 1863: determinar la influència de la literatura francesa en l'espanyola a finals del segle XVIII i principis del XIX. De fet, Chateaubriand és el quart autor amb més obres catalogades el 1874, només per sota de Walter Scott, Alphonse de Lamartine i François Guizot.

Bibliografia

Farrés, Pere. "**Chateaubriand i Verdaguier, aproximació a un concepte de pàtria**". *Anuari Verdaguier*. Núm. 3 (1988), p. 151-158.

Giné Janer, Marta. "**Traducciones, en España, de Atala y René de Chateaubriand**". Lafarga, Francisco (ed.), *La traducción en España (1759-1830): lengua, literatura, cultura*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1999, p. 353-362.

Nerlich, Michael. "**La crisis de una institución literaria vista desde dentro: sobre una recepción paralela de Voltaire y de Chateaubriand en España**". *Eutopías*. Vol. 3, nº 1 (1987), p. 25-48.

Núñez de Arenas, M. "**Notas acerca de Chateaubriand en España**". *Revista de filología española*. Nº 12 (1925), p. 290- 296.

Peers, E. A. “**La influencia de Chateaubriand en España**”. *Revista de filología española*. Nº 11 (1924), p. 351- 382.

Santaló, José Luis. “**Chateaubriand y España**”. *Arbor*. Vol. 72, nº 277 (enero 1969), p. 107- 111.